

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ФОЛЬКЛОРУ

Династичні перекази українців

Василь СОКІЛ

Доктор філологічних наук,
професор, завідувач відділу фольклористики
Інституту народознавства НАН України
e-mail: inst@ethnolog.lviv.ua

У статті висвітлено питання народного погляду на історію України. Зокрема йдеться про династичні перекази, які стосуються Кия, Щека та Хорива і віддзеркалення подій, пов'язаних із цими особами в етнокультурній традиції. Автор зазначає, що мотив про трьох братів-засновників дуже давній за походженням і відомий багатьом народам. На ранніх фазах суспільного розвитку він набув деяких міфологічних елементів, які згодом були втрачені чи переосмислені. Для українців стимулятором життєздатності цього мотиву стали реальні засновники Києва, родоначальники, перші князі могутньої династії та держави в цілому, які сприймаються як місцеві герої-епіони, а не як зайшли князі. З'ясовано також відповідні паралелі цього мотиву у слов'янських та інших народів.

Ключові слова: династичні перекази, фольклорна традиція, історіографічний аналог, мотив, варіант.

Будь-яка етнокультурна традиція має свій самостійно сформований національний фольклорний фонд. Його глибина й повнота залежать від різних факторів, насамперед історичних, оскільки кожен народ сам творить свою історію, є її безпосереднім учасником, а також носієм цієї пам'яті. Історичне життя народу залишає в його творчості різноманітні сліди: прямі вказівки на час, місце дії, події й особи, відображення суспільних відносин, культури, побуту, світогляду тощо, які відтворюються за специфічними фольклорними законами.

З'ясування етногенетичних витоків українців, як і держави загалом, належить до найважчих наукових питань. У літературі висловлено з цього приводу різні погляди. Тут немає потреби викладати основний їх зміст, оскільки вони не є безпосереднім предметом цього дослідження, лише зазначимо, що автор дотримується позиції сучасного історика М. Брайчевського, згідно з якою етнічний розвиток Русі йшов за такою схемою: анти – початкова Русь VI–VII ст. – Київська Русь IX–XIII ст. Генетичною базою походження українського народу, а відтак і формування держави був, за словами М. Брайчевського, «загальноруський стовбур у просторових рамках колишніх антських (полянських), деревлянських та частини сіверянських земель»¹. На щастя, писемні джерела зберегли деякі відомості, хоч і скупі, що стосуються початкового етапу Русі, – перших князів, про упадок династії Києвичів та прихід іншої. Немає сумніву в тому, що та інформація потрапила до давніх хронік переважно з народної традиції. Окрім неї, в уснопоетичному фонді українців досі зберігаються і такі твори, які не зафіксовані в писемних пам'ятках, проте об'єктивно, в межах фольклорної вірогідності, віддзеркалюють народний погляд на початковий історичний процес, певною мірою міфологізований чи закорінений у давні вірування.

¹ Брайчевський М. Вступ до історичної науки. – К., 1995. – С. 162.

Найбільш архаїчний рівень історико-героїчних переказів українців становить цикл про заселення краю, в якому затрималися мотиви, що сягають початків нашої історії. Звернемося насамперед до тих, які за часом фіксації офіційно вважалися найранішими і стосуються походження головного міста княжої України – Києва. Ще святий апостол Андрій Первозванний, пропливаючи Дніпром, зупинився тут, біля гір, і сказав своїм учням: «Бачите ви гори сі? Так от, на сих горах возсіяє Благодать Божа, і буде город великий, і церков багато воздвигне Бог». І зійшов він на гори сі, і благословив їх, і поставив хреста. І, поклонившись Богу, він спустився з гори сеї, де опісля постав Київ»². Як бачимо, у пророцтві апостола висловлено почуття вищої посвяги землі, народові, що житиме тут, Боже помазання засновникам майбутнього міста. Власне цьому місту, одному з перших, наша етнокультурна традиція й приділила увагу. У «Повісті минулих літ» читаємо: «Коли ж поляни жили особно і володіли родами своїми, бо й до сих братів існували поляни і жили кожен із родом своїм на своїх місцях, володіючи кожен родом своїм, то було [між них] три брати: одному ім'я Кий, а другому – Щек, а третьому – Хорив і сестра їх Либідь. І сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, яка нині зветься Щековицею, а Хорив – на третій горі, од чого й прозвалася Хоривицею. Зробили вони городок [і] на честь брата їх найстаршого назвали Києвом. І був довкола города ліс і бір великий і ловили вони [тут] звірину. Були ж вони мужами мудрими й тямущими і називалися полянами. Од них ото є й поляни у Києві до сьогодні»³.

Згідно з «Повістю минулих літ», Кий, Щек, Хорив і Либідь були засновниками Києва. До речі, існування на території Києва у V ст. кількох поселень підтверджують археологічні розкопки, проведені на цих горах. Історики вважають Кия дійсним полянським князем, який навіть підтримував зв'язки з візантійським імператором (імовірно, Юстиніаном), їздив до Константинополя, де був прийнятий із великими почестями. Військова дружина Кия здобула низку перемог над волзькими та камськими болгарами. Намагаючись закріпити свою владу на Дунаї, збудував містечко Києвець, залишки якого існували ще в XI–XII ст.

Насамперед треба з'ясувати, чи є найранішою (XI ст.) літописна фіксація про заснування Києва? Очевидно, що ні, адже відомий російський дослідник Б. Рибаків допускав, що перший запис сюжету про заснування Києва міг бути зроблений «задовго до Нестора»⁴. Недавня публікація так званої «Велесової книги», датованої IX–X ст., яка містить старовинну міфоісторію українців, тільки підтвердила подібні припущення. Щоправда, оригінальність пам'ятки заперечили самі ж російські науковці⁵, котрим умисне хотілося б затерти сторінки нашої праісторії. Навіть сучасний український учений Ю. Писаренко, якого, зокрема, цікавило питання ролі й місця Велеса в язичницькому світогляді Давньої Русі, керуючись висновками російського колеги О. Творогова, із недовірою сприйняв назване джерело⁶. Цілковиту рацію має перекладач і дослідник Б. Яценко, зауваживши, що глибоке й серйозне вивчення цієї унікальної книги ще попереду, але утримуватися чи відкидати її – то ж не мати до неї ніякого «дослідницького інтересу»⁷. До слова, «Велесову книгу»

² Повість минулих літ // Літопис руський. – К., 1989. – С. 3.

³ Там само. – С. 4–5.

⁴ Рыбаков Б. Город Кия // Вопросы истории. – 1980. – № 5. – С. 31.

⁵ Жуковская Л. Поддельная докириллическая рукопись // Вопросы языкознания. – 1960. – № 2. – С. 142–144; Бугаев В., Жуковская Л., Рыбаков Б. Мнимая «Древнейшая летопись» // Вопросы истории. – 1977. – № 6. – С. 202–205; Жуковская Л., Филли Ф. «Велесова книга»... Почему же не Велесова? (Об одной подделке) // Русская речь. – 1980. – № 4. – С. 177.

⁶ Писаренко Ю. Велес-Волос в язичницькому світогляді Давньої Русі. – К., 1997. – С. 13.

⁷ Яценко Б. Пам'ятка України-Русі V–IX століття // Велесова книга: Легенди. Міфи. Думи. Скрижалі буття українського народу. – К., 1995. – С. 233.

введено нещодавно до українських шкільних програм і, як зауважує відомий літературознавець Г. Ключек, її осмислення тільки починається⁸.

На сторінках «Велесової книги» кілька разів згадано імена родоначальників – засновників Києва; вміщено й сюжет, близький до літописного:

І там наказав отець Глас Орїв трьом синам своїм
поділитися на три роди
і йти на південь і на захід сонця.
А то були Кий, Щек і Хорив.
І так зробили, пішли три роди,
і сіли всі на землю свою.
А Кий, як розповідають, поставив град, і тому
ім'я дано Київ*.

Відмінність між цитованим текстом і літописним полягає насамперед у тому, що тут згадано батька Ора, синами якого були Кий, Щек і Хорив, але не названо сестру Либідь. Немає у «Велесовій книзі» й опису пейзажу, відомого з літопису. Зате його, як і низку інших елементів, знаходимо в дуже близькому до літописного варіанта вірменському записі Зеноба Глака в «Історії Тарона», який вперше виявив російський філолог М. Марр. У цьому записі (VII–VIII ст.) йдеться про трьох братів – Куара, Мелтея і Хореана: «Куар збудував місто Куари і названо воно було Куарами за його іменем. А Мелтей побудував на полі тім своє місто і назвав його на ім'я Мелтей. А Хореан побудував своє місто в області Палуні і назвав його на ім'я Хореан. І через певний час, порадившись, Куар і Мелтей, і Хореан піднялись на гору Каркея і знайшли там прекрасне місце з цілющим повітрям, там також були простір для мисливства і прохолода, а також численні трави і дерева. І побудували вони там поселення, і поставили вони двох ідолів: одного на ім'я Гісанея, другого на ім'я Деметра»¹⁰.

За часом усі три зазначені фіксації різні, більше того, дві з них долітописного походження. Припустимо, що Нестор міг знати якийсь із цих варіантів або подібний до нього з невідомої нам писемної пам'ятки. Проте з упевненістю потверджуємо інше: їх витоки приховані у фольклорній традиції.

На усну природу сюжету неодноразово вказували у наукових розробках. При розгляді домінували усе-таки історичний і лінгвістичний підходи. Представники першого намагалися пояснити історичну основу переказу. Так, М. Костомаров бачив у ньому «дорогоцінне повідомлення»¹¹, а І. Франко – що літописне оповідання «не позбавлене дійсної історичної основи»¹².

Не менш важливим питанням стало з'ясування реального чи нереального існування осіб. В «історичності» Кия вчені переважно не сумнівалися. Щодо Щека і Хорива, то панівною виявилася думка про вигаданість героїв, а якщо вони й існували, то не були кровно споріднені. Ще більше розбіжностей в істориків викликає датування події. Польський хроніст XVI ст. Матвій Стрийковський датував заснування міста 430 роком, однак, як застерігають фахівці, покладатися на цю дату ризиковано¹³. Український дослідник стародавнього Києва М. Брай-

⁸ Ключек Г. Світ «Велесової книги»: Навч. посібник. – Кіровоград, 2001. – С. 3.

⁹ Велесова книга: Легенди. Міфи. Думи. Скрижалі буття українського народу. – К., 1995.

¹⁰ Марр Н. Книжные легенды об основании Куара в Армении и Киева на Руси // Известия Государственной академии истории материальной культуры. – 1928. – Т. 3. – С. 280.

¹¹ Костомаров Н. Предания первоначальной русской летописи в соображениях с русскими народными преданиями в песнях, сказках и обычаях // Костомаров Н. Собр. соч. – СПб., 1905. – Т. 13. – Кн. 5. – С. 305.

¹² Франко І. Найстаріші традиції Київської землі // Франко І. Збір. творів: У 50 томах. – К., 1983. – Т. 39. – С. 342.

¹³ Брайчевський М. Коли і як виник Київ. – К., 1963. – С. 64.

чевський відводив для князювання Кия 560–630 рр.¹⁴, а Б. Рыбаков – рубіж V–VI ст.¹⁵ У Новгородській літописній традиції спостерігалася тенденція, яку, до речі, поділяв і російський академік О. Шахматов¹⁶, – підтягування цієї події до часів Олега. З іншого боку, «Велесова книга» окреслює час життя Кия та його братів найранішим періодом (середина V ст. до н. е.). Та чи вдасться встановити точну хронологію тієї неординарної події, – гадаємо, це проблема з проблем.

Другий аспект у вивченні переказу про заснування Києва – лінгвістичний. З'ясовуючи семантику імен Кия, Щека і Хорива, дослідники висловили різні припущення щодо їхнього походження. Чимало науковців вважає ці наймення аварськими, сарматськими, гуннськими, кельтськими, перськими, угорськими і т. ін.¹⁷, відповідно й сюжет неслов'янської «прописки». Зараз, навпаки, низка українських мовознавців аргументовано доводить слов'янську основу цих імен¹⁸. М. Худаш переконує, що вона антропонімна, і припускає, що Кий, Щек та Хорив не лише реально існували, а й могли бути кровно спорідненими¹⁹.

У науковій літературі вкоренилася також думка, згідно з якою імена засновників походять від топонімів²⁰. М. Брайчевський безпідставно заперечив цю концепцію, адже вона «протиричить усяким законам словотвору, оскільки такі імена, як Київ (присвійний прикметник короткої форми від «Кий»), як Щековиця, Хоревиця, є похідними, а імена, від яких вони виникли (Кий, Щек, Хорив), повинні були їм передувати, а не навпаки»²¹. М. Худаш не тільки поділяє точку зору М. Брайчевського, а й доводить її за допомогою ґрунтовного лінгвістичного аналізу²².

Необхідно сказати, що відкриття археологами на Старокиївській горі залишків найдавнішого городища VII–VIII ст. підтвердило великою мірою достовірність переказу про заснування Києва трьома братами – Києм, Щеком і Хоривом та їхньою сестрою Либіддю. Однак ця ймовірність не накладається на т. зв. історичну «правдивість», адже твір, вважає М. Брайчевський, оформлений за законами «канонічної фольклорної версії»²³. Нижче з'ясуємо цей «канон» на підставі залучення до аналізу як старих, так і нових виявлених джерел.

Визначальна закономірність складання цього сюжету, яка впливає з давньої епічної традиції, – потрійність – заснування поселення трьома братами. На цей мотив, пов'язаний з походженням Києва, звернуло увагу чимало дослідників, базуючись здебільшого на літописній версії. Однак, як свідчить згадана «Велесова книга», він побутував ще в долітописний період. Його ж подав і З. Глак, лише замість Кия, Щека, Хорива виступають Куар, Мелтей і Хореан. Ці джерела дають

¹⁴ Брайчевський М. Коли і як виник Київ... – С. 154.

¹⁵ Рыбаков Б. Город Кия... – С. 34.

¹⁶ Шахматов А. Разыскания о древнейших русских летописных сводах. – СПб., 1908. – С. 320.

¹⁷ Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Уклали І. Железняк та ін. – К., 1985. – С. 176; Тершаковець М. Переказ про Кия, Щека і Хорива та їх сестру Либедь: (Епізод з українсько-германських взаємин давньої доби) // Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. Частина історично-літературна. – К., 1928. – С. 916–917.

¹⁸ Родаченко І. «І нарекли його іменем Київ» // Народна творчість та етнографія. – 1982. – № 2. – С. 82–84; Худаш М. До етимології імені одного з легендарних засновників Києва Хорив та етноніма хорвати // Народознавчі зошити. – С. 643.

¹⁹ Худаш М. До етимології імені одного з легендарних засновників Києва Хорив та етноніма хорвати... – С. 643.

²⁰ Антонович В. Киев в дохристианское время // Антонович В. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори. – Київ, 1995. – С. 586; Рыбаков Б. Город Кия... – С. 26, 46, 263.

²¹ Брайчевський М. Коли і як виник Київ... – С. 71.

²² Худаш М. До етимології імені одного з легендарних засновників Києва Хорив та етноніма хорвати... – С. 642–645.

²³ Брайчевський М. Коли і як виник Київ... – С. 64.

підстави говорити про активне життя обговорюваного мотиву в часи антив, хоча це не нижня його хронологічна межа. Найдавніші витоки мотиву можна простежити у скіфський період. Із Геродотової «Історії», написаної майже 2500 років до наших днів, привертає увагу подібний до аналізованого сюжетний елемент про трьох братів – засновників племен (розділ «Мельпомена»): «Скіфи кажуть, що їхній народ є наймолодший серед усіх народів, і ось як це сталося. Їхня країна була пустелею і перша людина, що там з'явилася, був такий, що називався Таргітаєм. Батьками цього Таргітая, як вони кажуть, але я цьому не вірю, були, за їхнім твердженням, Зевс і дочка бога ріки Борісфена. Від них походив Таргітай, і у нього було троє синів: Ліпоксай, Арпоксай і молодший Колаксай [...].

Отже, як кажуть, від Ліпокся походять ті скіфи, плем'я яких називається авхатами, від середнього брата, Арпокся, ті, що називаються катіарами і траспіями і, нарешті, від молодшого брата походять ті, що називаються паралатами, а всі разом, як кажуть, називаються скелотами, а ця назва була ім'ям їхнього царя»²⁴.

Якщо порівняти цей твір і всі інші варіанти, пов'язані із заснуванням Києва, то можна зробити висновок про аналогічність сюжетної схеми, у якій діють родоначальники. Лише, згідно з останнім, скіфи беруть початок від Зевса та місцевої матері, дочки бога ріки Борісфена. Характерно, що саме місцева дочка-богиня стає праматір'ю нашого пранароду. Образ Зевса міг потрапити до цієї легенди таким чином, як потрапляють в іншу етнокультурну традицію верховні боги могутніх країн-завойовників. Зрештою, це не єдиний приклад архаїчного змалювання персонажів. Із усією очевидністю його розкрито в античному матеріалі: засновники Рима, близнюки Ромул і Рем, мають божественне походження; вони народжені весталкою від Зевса і вигодовані молоком вовчиці²⁵. Остання деталь вказує на тотемістичну природу персонажів, якої, щоправда, немає у скіфському варіанті, та все ж спільним є божественне походження братів.

Якщо враховувати, що переказ «датує» царювання Ромула до 753–717 років до н. е.²⁶, то видається цілком закономірним збереження міфологічних елементів, які тоді не були подолані. Те ж саме можна сказати і про родоначальників скіфських племен, однак у часи заснування Києва міфологічна основа при зображенні братів відчутно послабилася, адже переказ побутував у період розвинутого родового устрою.

З пізніх родоплеменних надр міг постати історіографічний аналог київського варіанта – переказ про трьох братів Чеха, Ляха, Руса і сестру їх Відню. Відомий український історик і фольклорист М. Максимович вважав, що він не новий, «а тільки усвідомлений знову», в якому ховається нинішня думка про нашу старовину²⁷. Доречно навести тут і відносно пізню паралель – болгарський варіант про першопоселенців – засновників сіл, сюжетна схема якого нагадує літописну. Згідно з нею, старший брат Белью поселився в долині, яка отримала назву Бельовської, сестра на річці Крива утворила село Сестримо; за іменем брата Коста названий Костенець, а Йован поклав початок селу Йован-Маала; молодший брат Радул заснував село Радуїл²⁸.

Мотив трьох братів-засновників поселення трапляється і в народній поезії. Так, в одній сербській пісні, яку записав видатний діяч сербського національного

²⁴ Геродот. Історії: В дев'яти книгах / Переклад, передм. та прим. А. Білецького. – К., 1983. – С. 181.

²⁵ Історичні перекази українців / Збір. та опрац. В. Сокіл. – Львів, 2003. – С. 145–147.

²⁶ Криничная Н. Русская народная историческая проза: Вопросы генезиса и структуры. – Ленинград, 1987. – С. 32.

²⁷ Максимович М. Откуда идет Русская земля, по сказанию Нестеровой и по другим старинным писаниям русским // Максимович М. Собр. соч.: В 3-х т. – К., 1876. – Т. 1. – С. 72.

²⁸ Българско народно творчество. Т. 11: Легенди и предания / Съст. Цв. Романска. – София, 1963. – С. 178.

відродження, перший збирач і видавець сербо-хорватського фольклору Вук Караджич, ідеться про побудову містечка Скадра:

Строят город три родные брата,
Три родных Мрлявчевича-брата:
Вукашин-король - из братьев старший,
Воевода Углеша - брат средний,
Третий, младший - Мрлявчевич Гойко.
Строят город Скадар на Бояне²⁹.

Наведений варіант достатньо «історизований», що свідчить про пізне його складання, проте ґрунтується він на епічній вимозі потрійності, яка має генетичну міфічну приналежність.

Як бачимо, мотив, пов'язаний із трьома братами-засновниками поселень (у деяких комбінаціях четвертою виступає сестра) – надзвичайно давній і відомий багатьом народам, які пройшли подібний стадіальний розвиток. На ранніх фазах він прибрав деякі міфологічні елементи, які згодом поступово були втрачені чи переосмислені. Прищепившись на національному ґрунті, мотив обростав конкретними історичними та географічними реаліями, елементами побутової дійсності, набуваючи в сюжетній тканині рис «місцевого». Для українців тим історичним чинником, стимулятором життєздатності мотиву стали реальні засновники Києва, родоначальники, перші князі могутньої династії та держави в цілому. Їх сприймають як місцевих героїв-епонімів, а не як зайшлих князів. Те саме можна сказати і про трьох братів-засновників деяких інших українських поселень. Цікавий за своєю аналогією з літописною версією переказ із Ніжинщини про заснування сіл Бакаївка, Андріївка та Задунайка. Перших два отримали назви від імен братів, тільки ім'я третього брата залишилося невідомим, хоча він заклав Задунайку. Володимир Данилов, який записав переказ, вважав, що останнє село включене в сюжет із тяжіння народної традиції до епічного числа «три»³⁰. У колишньому Овруцькому повіті розповідали про заснування трьома братами сіл Новаки, Ходаки і Сингаї³¹. Найменування околиць урочищ у Смілій (Черкащина) пов'язують із трьома княжими дітьми – Юрком, Мотроною і Домною, яким приписують спорудження відповідно будинку, монастиря та греблі³².

Подібних прикладів можна знайти ще більше. Тому, зважаючи на них, не можна погодитися з думкою О. Шахматова про те, що мотив заснування Києва трьома братами – варязького походження³³, оскільки наукою достеменно встановлено: епізод про прикликання варягів книжний. З іншого боку, необхідно підкреслити, що мотив про трьох братів-першопоселенців знаний ледь не у всьому світі і міг виникнути в Давній Русі незалежно від інших етнокультурних традицій, тим більше, що його генетичні корені сягають родимих скіфських часів.

²⁹ Сербские народные песни и сказки из собрания Вука Стефановича Караджича / Пер. с сербо-хорват., сост., предисл. и примеч. Ю. Смирнова. – Москва, 1987. – С. 147.

³⁰ Данилов В. Малорусская легенда о трех братьях, основателях сел // Живая старина. – СПб., 1910. – Вып. 1-2. – С. 175.

³¹ Сказания о населенных местностях Киевской губернии / Собрал Л. Похилевич. – К., 1864. – С. 125.

³² Там само. – С. 643.

³³ Шахматов А. Разыскания о древнейших русских летописных сводах... – С. 314.

Dynastic Tales of the Ukrainians

Vasyl SOKIL

The article throws light upon the problem of a popular view on the history of Ukraine. The research covers, in particular, so called dynastic tales concerning Kyi, Shchek, and Khoryv, as well as the reflection of the events connected with these persons in the ethnic and cultural tradition. The author notes that the motif of three founding brothers is very old and is known to many peoples. At the early stages it acquired some elements of mythology which came to be lost or reconsidered. For the Ukrainians, the stimulating factors for the motif's vitality were provided by the real founders of Kyiv, progenitors, first princes of the powerful dynasty and the state in particular. These are perceived as local eponym-heroes, not foreign princes. Respective parallels among the Slavonic and other peoples have been traced.

Key words: dynastic tales, folklore tradition, historiographic analogue, motif, variant.

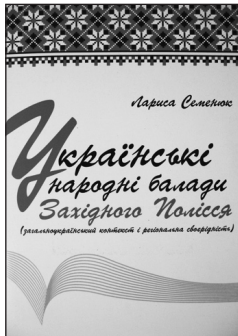
Династические предания украинцев

Василий СОКИЛ

В статье рассматривается своеобразие взглядов украинского народа на свою историю. В частности, речь идет о династических преданиях, которые касаются Кия, Щека и Хорива, и об отражении событий, связанных с этими лицами, в этнокультурной традиции. Автор отмечает, что мотив о трех братьях-основателях является очень древним и известен многим народам. На ранних этапах он приобрел некоторые мифологические элементы, которые впоследствии были утрачены или переосмыслены. Устойчивость и жизнеспособность этого мотива в рамках украинской культурной традиции обусловлена фактом реального существования основателей Киева, первых князей, родоначальников могущественной династии и государства в целом, которые воспринимаются как местные герои-эпонимы, а не как пришлые князья. Выявлены также соответствующие параллели этого мотива у славянских и других народов.

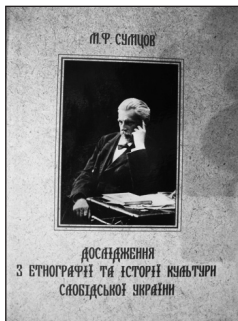
Ключевые слова: династические предания, фольклорная традиция, историографический аналог, мотив, вариант.

Нові книги

Семенюк Л. Українські народні балади Західного Полісся (загальноукраїнський контекст і регіональна своєрідність): Монографія. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – 176 с.

Монографія є першою спеціальною працею про народну баладу Західного Полісся, її загальноукраїнський і позаукраїнський контексти та регіональну специфіку. На основі аналізу друкованих і архівних матеріалів розглянуто особливості поширення й побутування жанру в регіоні, зроблено спробу згрупування і системної характеристики сюжетів, мотивів та образів зафіксованих тут народнобаладних творів, визначено характер новочасних змін у цьому жанрі народної творчості. Доповнює монографію каталог баладних сюжетів Західного Полісся.

Сумцов М. Дослідження з етнографії та історії культури Слобідської України. Вибрані праці / Упорядкування, підготовка тексту, передмова, післямова та примітки М. Красикова. – Харків: Видавництво «АТОС», 2008. – 558 с.

До збірки неперевершеного знавця історії культури Слобожанщини, відомого етнографа, фольклориста і філолога, академіка АН України Миколи Федоровича Сумцова (1854–1922) увійшла більша частина його етнографічних розвідок, присвячених рідному краю, а також окремі історико-культурні праці, що доповнюють і розширюють теми, означені у підсумковій книзі «Слобожане» (1918 р.). Усі тексти, що давно стали бібліографічними раритетами, репродуковано вперше. Книга є певною мірою енциклопедією культурного буття слобожан із середини XVII ст. до початку XX ст. і стане незамінним джерелом для етнографів, істориків та всіх, кому цікаве минуле Східної України.